

Šimeček, Zdeněk

Sympózion : problémy a úkoly marxistického zpracování dějin Moravy

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1973, vol. 22, iss. C20, pp. 200-202

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102179>

Access Date: 02. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Obě akce byly důstojným a přitom v nejlepší slova smyslu pracovním příspěvkem k oslavám 25. výročí Února na fakultě.

Pracovníci katedry se aktivně podíleli též na jiných akcích v rámci oslav. Prof. dr. František Jordán, CSc., stejně jako dr. Bedřich Čerešňák, CSc., přednesli diskusní příspěvky o Únoru a vysokých školách a o mezinárodním významu Února na konferenci s mezinárodní účastí, pořádané Ústavem marxismu-leninismu University J. E. Purkyně dne 21. února v Muzeu dělnického hnutí v Brně. Obě vystoupení byla velmi kladně hodnocena.

Vedoucí katedry historie a archivnictví prof. dr. František Jordán, CSc., přednesl hlavní referát na fakultní oslavě 25. výročí Února.

B. Čerešňák

SYMPOZION

PROBLÉMY A ÚKOLY MARXISTICKÉHO ZPRACOVÁNÍ DĚJIN MORAVY

Sympózion věnované problémům a úkolům marxistického zpracování dějin Moravy uspořádala ve dnech 11. a 12. dubna 1972 katedra historie a archivnictví filozofické fakulty University J. E. Purkyně v Brně. Konalo se za účasti historických pracovníků z Brna, Olomouce, Opavy, Ostravy a z menších regionálních středisek, jakož i badatelů z Prahy a z Bratislavy. Proslavené příspěvky byly díky pochopení redakce Časopisu Maticе moravské pohotově otištěny (roč. 91, 1972, č. 1/2, str. 2—166).

V úvodní přednášce František Jordán, zabývá se v první řadě otázkou smyslu studia dějin Moravy, vyložil důvody, které vedou v současné době historiky k volbě tohoto tématu. Zmiňuje aktuální význam takového počínu z hlediska veřejného a politického (především ve sféře historické práce je možno prokázat mylná východiska pravicově zaměřeného „moravanství“ a nezdravá rezidua tzv. „moravského separatismu“), položil logicky důraz na vědecký přínos, který lze očekávat od marxistického zpracování dějin Moravy. Význam dějin Moravy v rámci českých národních dějin, ale i ve výzkumu regionálním nelze rozhodně podceňovat. F. Jordán zdůraznil, a toto východisko přijali všichni, kdo se účastnili diskuse, že dějiny Moravy je třeba chápat jako dějiny oblasti, která byla a je součástí českého státu. V soulase s tím vytkl referující za hlavní cíl historického bádání o dějinách Moravy studium obecných problémů, směrů a proudů českých dějin. Teprve na základě takto pojetého zkoumání bude možno pevně určit některé specifické zvláštnosti vývoje Moravy, mj. také ideologii tzv. moravanství. Právem přitom F. Jordán upozornil, že v této ideologii, která si v toku dějin kladla různé cíle, podmíněné záměrům, které měli její nositelé, nelze však nikterak vidět stěžejní problém dějin Moravy.

Postulát zkoumání dějin Moravy a jeho obecné zdůvodnění, ať jakkoli v té rovině, z které vyšel F. Jordán, oprávněně, nemusí pochopitelně přesvědčit každého, kdo má před očima konkrétní problémy, s nimiž se ve vědecké práci setkal. Proto je třeba uvítat, že další referenti si kladli za cíl objasnit na problematice svázané s přípravou dějin Moravy nosnost obou základních přístupových rovin, totiž regionální a národní. Josef Bartoš, zabývá se přípravou dějin Moravy z hlediska regionálního, nekladl si, bohužel, ani okrajově otázku potřeby zkoumat úvahu F. Jordána o vědecké přínosnosti studia dějin Moravy jako celku, který je nadřazen jednotlivým regionům a oblastem. Vzdal se tak v podstatě možnosti vytknout vnitřní vazbu, která existuje mezi vlastivědným bádáním a pokusem o syntézu dějin Moravy. J. Bartoš se spokojil upozorněním na možnosti, které podávají výsledky vlastivědné práce, která právě na Moravě dosáhla značné podpory.

Z hlediska metodologie obecných dějin se zamyslel nad přípravou dějin Moravy Josef Polišenský. Rozvinul podnětnou myšlenku, mající důležitost pro zdůvodnění práce na dějinách Moravy. Ve svém příspěvku, vycházející z teze, že neexistují přehrady mezi obecnou, národní, regionální či lokální historií, konkrétně ukázal, jaký vědecký význam má studium šlechtické společnosti v rámci předbělohorské Moravy pro výklad tragického období českého státu a české společnosti. J. Polišenský přispěl tu ve zkratce k objasnění problému, zda Morava je ústrojím celkem, v jehož hranicích lze uplatňovat mikroanalýzu a srovnáním dospívat k závěrům, jež mají širší platnost. V tom směru můžeme vskutku od dějin Moravy očekávat značné

výsledky, které musíme vzít v úvahu, i kdyby Morava nepředstavovala legitimní jednotku historického studia.

K problému specifičnosti dějin Moravy v rámci českých dějin a k otázce působení těchto specifik v Čechách, ve Slezsku a na Slovensku nebo dokonce v širší oblasti střední Evropy se vracel, třebaže v jiné poloze, největší počet diskutujících. Učinil tak zejména Josef Macůrek, který také upozornil, jaký markantní rozdíl lze vytknout, srovnávali se úsilí o dějiny Moravy v minulosti a dnes. V současnosti lze počítat se spoluprací celých badatelských týmů, nikoli již jen s několika málo jednotlivci. Na specifické místo Moravy při vytváření středoevropských obchodních vazeb upozornil pak František Hejl; z jeho slov vyplynulo, že je třeba zkoumat nejen styky s českou oblastí, ale také kontakty s oblastí slezsko-polsko-karpatskou, uherskou a podunajskou.

Zaměřeni na ekonomické a sociální problémy moravských dějin 16.–19. století je společně diskusním příspěvkům Miloně Dohnala, Bedřicha Šindeláře, Františka Matějka a Františka Kraváčka. Mají charakter materiálových studií, přičemž M. Dohnal a B. Šindelář v zpracování konkrétní látky hledají již zřetelné koncepty hlavních problémů, spadajících do sféry jejich vědeckého zájmu. Nástinem celkové problematiky spokojil se naopak František Mainuš, využívající tu svých záslužných studií o řemeslné a manuální výrobě na Moravě. Celkový pohled na stav problematiky poskytl ve svém příspěvku Jan Janák, zamýšlející se především nad výzkumem sociálně ekonomické struktury Moravy v l. 1848–1918, a také Bedřich Čerešňák a Václav Peša. Oba poslední jmenovaní věnovali pozornost problematice dějin Moravy v období tzv. první republiky, resp. dějinám Moravy po r. 1939.

Závažnou problematiku, jež ústrojně vede ke zkoumání ideologických protikladů Moravy k Čechám, nastolil příspěvek Valentina Urfouse. Navazuje na slova J. Války, jehož příspěvek nebyl ve sborníku otištěn, poukázal na institucionální základy takřčeného zemského vlastnictví moravského, zvláště v 18. století. Z hledisk vývoje českého národního politického hnutí 2. poloviny 19. století zkoumal „moravskou otázku“ Josef Kolečka. Vyšel přitom z rozboru názorů, jež prezentoval český tisk na Moravě, reagující na program sjednocení zemi České koruny. Na význam faktu, že správní vývoj Moravy šel v 18.–19. století samostatně, pro existenci moravského separatismu poukázal naopak Slavomír Brodessor. Na některé momenty národnostního vývoje Moravy a Slezska v celočeských souvislostech obrátil zřetel Andělín Grobelný. Souvislosti národního vývoje Čech a Moravy na příkladě rozvoje moravského školství 2. poloviny 19. století podnětným způsobem rozvedl Jan Havránek.

Kromě příspěvků, které kladly důraz na ideové a koncepční problémy marxistického zpracování dějin Moravy v oblasti politické, hospodářské a sociální, odezněly na sympoziu hodnotné příspěvky z dějin kultury (Artur Závodský, Zdeněk Srna, Richard Jerábek), výklad o významu dějin Moravy z hlediska vyučování dějepisu (Jaroslav Sýkora) a drobné, převážně materiálové poznámky (M. Zemek, L. Dokoupil, V. Voldán, B. Vaňák). Doplnily je informace o heuristických předpokladech práce o dějinách Moravy v oblasti bibliografie (Jaroslav Kubíček), zpřístupňování archivních fondů (Antonín Verbík, Adolf Turek, Jaroslav Vrbata) a o současném stavu výzkumu hmotných pramenů (Vladimír Nekuda). Rámec tematiky sympoza překročil příspěvek Eořivoje Dostála o problematice pravěkých a raně středověkých dějin Moravy.

Dvoudenní sympozium přesvědčilo, jak zdůraznil v závěrečném slově F. Jordán, že příprava dějin Moravy je aktuální a že jde o úkol zcela reálný. Platí to, třebaže se na sympoziu ozvala slova, která právem upozorňovala na obtíže výzkumu (Jindřich Obršlík).

Podle mého přesvědčení by ostatně bylo přinejmenším pochybné vázat realizaci dějin Moravy na představu, která tkví koneckonců v iluzi o definitivním zpřístupnění a zvládnutí archívních fondů a jiných sbírek pramenů. To je vidina, která neměla a nemá oporu v realitě historické práce. Je to postulát, stojící na protilehlém pólu s představou, že marxistické dějiny Moravy budou výsledkem pouhého předhodnocovacího procesu. Domnívám se, že tento názor je třeba zastávat tím spíše, že organizátoři sympoza zřejmě vědomě ponechali stranou otázku konkrétních příprav a výsledné podoby díla. Z hlavních referátů i z diskusních příspěvků je dostatečně patrné, že východiskem bude pojetí Moravy jako historického a přirozeného celku. Svoje místo tu proto naleznou především takové jevy, které měly svůj celomoravský dosah nebo které jsou s to charakterizovat celkové poměry na Moravě. Dějiny Mo-

ravy nemohou v žádném případě shrnovat výsledky regionální a lokální historiografie, jak by si snad někteří badatelé přáli, nemohou nahradit ani historický místopis, ani suponovat bádání zaměřené místně. Lokální hlediska musí být cílevědomě překonána právě širším hlediskem moravského regionu, a to tím spíše, že tento region historickým vývojem zvláště v ohledu státoprávním a správním vytvořil materiální, pramenné předpoklady pro uplatnění celostního chápání a srovnávání. Zdůrazňování celostnosti nemá a nemůže u marxistického historika budit představu izolovaného celku. Ten by historik ostatně těžko vypreparoval i v poměrech jinde, např. v Čechách, Slezsku, na Slovensku. K jednoznačnému výkladu by nakonec nedospěl ani tam, kde jde o region podstatně užší. Nezapomínejme, že život měnil i rámec patrimoniální soustavy, která procházela majetkoprávními a správními proměnami, i sféry jednotlivých měst, kde lze pozorovat změny ve spojení s obchodními centry doma i za hranicemi. A jaké teprve proměny nastaly v regionech v nové době! Podle mého přesvědčení nelze proto vycházet při úvahách o jednotlivých regionech, nemáme-li ovšem na mysli jen potřeby současnosti, výhradně ze skutečnosti povahy ekonomické, správní, kulturní apod., ale je třeba mít na paměti i metodické požadavky historického studia. Především tam, kde přirozené oblasti nalézají ústrojně doplnění ve sféře, s níž potřebuje pracovat historik, lze očekávat vědecký přínos. Jsem přesvědčen, že je to právě moravský region, který z tohoto metodického hlediska se může stát cenným objektem bádání.

Při dějinách Moravy nejde ovšem, jak svědčí většina příspěvků na sympoziu, jen o vnitřní problematiku moravského regionu nebo o zjišťování mnohostranných vztahů Moravy k jiným regionům. Morava byla svým historickým postavením a zvláštnostmi zároveň důležitou součástí českého státu, na němž se i v době, kdy došlo k uvolnění vzájemných svazků Českého království s Moravou, odvíjely důležité kapitoly českého národního života. Tato skutečnost sama o sobě zdůvodňuje oprávněnost názoru pořadatelů sympozia, že připravované marxistické dějiny Moravy mohou být důležitým předpokladem pro přípravu synteticky pojatých českých a československých dějin. Právem byl proto úkol Dějiny Moravy zakotven ve státním plánu výzkumu.

Z. Šimeček